

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«ХОВУ-АКСЫНСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА»

«РАССМОТРЕНО»

Заседанием
педагогического
совета
Протокол №1
от «31» августа 2023 г.

«СОГЛАСОВАНО»

Зам. дир. по УВР:

от «31» августа 2023 г.

«УТВЕРЖДАЮ»

Директор школы:
 /Докан-оол К.Ф./
Приказ №132/а
от «31» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

с календарно-тематическим планированием
по учебному предмету «Литературное чтение на родном языке»
для 3-ых классов на 2023-2024 учебный год

Составители: учителя начальных классов,
Канторшина Ольга Валерьевна
Ооржак Маргарита Бидинеевна
Данзын-Хоо Римма Думен-Баировна
Ховалыг Саида Кара-ооловна
Ойдуп-оол Айлан Анатольевна

2023 год

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

3 класстын «Литературлуг номчулга» деп эртеминге тургускан ажилчын программа чаа федералдыг стандарттарнын негелдезинге болгаш Тыва республиканын ниити болгаш профессионал ооредилге яамызынын чанында ооредилге-методиктиг човулелдин бадылааны Э.Д. Ондарнын 3 класстарга (Кызыл 2000 чыл) тургусканы эге школанын номчулга программасынга дууштур тургускан.

Номчулга программасынын кол сорулгалары, ниити характеристиказы

«Литературлуг номчулга» эртемни ооредиринин кол сорулгазы – торээн дылынга медреселдиг, шын база аянныг номчуп билир кылдыр чанчыктырарда, тыва дылында бижиттинген ооредилге, эртем-нептеренгей база чечен чогаал созуглелдеринин утказын шингээдип, угаап бодаар чанчылдарын оттуруп сайзыратпышаан, бот-номчулга дуржулгазынга даянып, номчукчу болур бурун эргезин хевирлээр.

Ук сорулганы боттандылары-биле дараазында айтырыгларны шийтпирлээр:

- торээн дылынга чугаа ажил-чорудулгазынын бугу хевирлерин (дыннаары, номчууру, чугаалаары, бижири) сайзыратпышаан, оске кижилер-биле харылзаа тудуп билир кылдыр чанчыктырар;
- тыва чечен состу эстетиктиг шингээдип алырынга белеткеп, торээн дылынга номчуттунар сонуургалын оттуруп сайзырадыр;
- тыва чечен чогаалдын созуглелдери-биле ажилдап билир кылдыр чепсеглээр сорулгалыг эге практиктиг билиглерни бээр;
- чангыс ол-ла темага бижиттинген тыва болгаш оске чоннарнын чогаалдарын деннеп, домей болгаш ылгалдыг чуулдерин тодарадып билир кылдыр чанчыктырар;
- уругларнын номчаан чогаалдарынга даянып, оларнын мозу-будужун хевирлеп тура, эки – багай, буянныг – бак деп чуулдер дугайында билиглерин сайзырадыр, торээн чону база оске аймак кижилер чурттап турар чурту дээш чоргааралын оттуруп, Тыва болгаш Россия чоннарынын культура база чечен чогаалын хундулеп билир кылдыр кижизитпишаан, оореникчинин мозу-эстетиктиг дуржулгазын байыдар.

«Литературлуг номчулга» деп эртемнин ооредилге планында туружу

3 класстарга «Литературлуг номчулга» деп эртемни ооредири-биле неделяда 1 шакты берип турар, бир ооредилге чылында – 34 шак.

Программанын эгелерге хуваалдазы:

№	ЭГЕ	шагы
1	Экии, литературлуг номчулга!	1
2	Улустуң аас чогаалының биче хевирлери.-	4
3	Ооренип оорен	3
4	Чылдың үелери. Тодуг-догаа күзүмейни.	3
5	Эки кылган ажил – элесп-читпес алдар.-	3
6	Хоктүг ужуралдар, солун болуушкуннар.-	2
7	Бойдустуң чажыттары.-	3
8	Чылдың үелери. Аккыр харлыг кыжым.-	4
9	Бойдуска хумагалыг болуулу!-	3
10	Авторлуг тоолдар.-	6
11	Торээн чуртум камгалакчылары.-	3

12	Улус аразындан ие кара чымчак.-	3
13	Чылдың үелери. Хөглүг чазым.-	2
14	Улустуң аас чогаалы. Тоолдар.-	3
15	Бистиң бичии өңүктөривис.-	4
16	Төөгү болгаш тоолчургу чугаалар -	3
17	Ойнаксанчыл оюннарым. -	3
18	Кижилер болуру чажындан.-	5
19	Өске чоннарның аас чогаалы.-	2
20	Чонум чаагай ёзу-чаңчылдары.-	3
21	Чылдың үелери. Чараш чайым. -	5
	Шупту:	34

Шактарнын кызырылган уржуундан ооренип эртер номчулганын тематикаларынга бердинген шактарнын база класстан дашкаар номчулганын шактары кызырылган.

3 класстарнын чечен чогаал курузунун утказы дараазында номнарнын дузузы-биле илереттинер болгаш боттаныр:

1. Л. С. Кара-оол 3-ку класстын «Литературлуг номчулга» ному, Кызыл, 2013 чыл.

Эртемни оорениринин туннелдери:

Бот-тускайлан (личностуг) хевирлеттинген турар билиглери:

- ооредилгенин чедиишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири
- бодунун ажылын туннеп, унелеп билири
- бодунун торээн чуртунга болгаш чонунга оон амыдырал-чуртталгазынын хамаарылгазын шингээдип алыр
- өске чоннарнын ниити мозу-шынарынын, моральдыг нормаларынын талаларын билип алыры
- бодунун-даа, өске чоннун кижилеринин-даа кылган чуулдерини эки, багай талаларынын уг-шиин тып билири
- моральдыг болгаш этиктиг негелделерге дууштур аажы-чанын таарыштырып, эде тургустунуп билири
- өске кижилернин сеткил-хоонун улежип, сагыш човаачал болуру
- уран-чечен культура-биле таныжып тура, чараш омур-хевирни эскерип коруп, шилип билири, ол омур-хевирге домейлежип кижизиттинери
- ооредилге, эртем-билигге чуткулдуу

3 класстарның өөреникчилериниң билииниң предметтиг хевирлеттинген турары:

-Ыткыр, сымыранып, иштинде сөзүглелди бодунуң билип алыр шаа-биле дүрген номчууру.

-Сөзүглелдиң хевирлерин литературлуг негелделерге дүүштүр (шын адалга, бижик демдектерин, логиктиг ударениени сагып) номчууру.

-Сөзүглелдиң адынга болгаш бердинген чуруктарынга даянып, ооң утказын баш удур даап бодаары.

-Номчаан чүүлүнүң кол сөстөринге даянып, утказын бодунуң сөзү-биле дамчыдып билири.

-Болуушкуннарның болуп турар аайы-биле дес-дараалашкаан сагып чугаалаары.

-Сөзүглелди кезектерге утказының аайы-биле чарып, башкының дузазы-биле бөдүүн болгаш нарын план тургузуп, кезек бүрүзүнге база бүдүн сөзүглелге хамаарышкан айтырыгларны тургузуп билири.

- Номчаан чүүлүн долузу-биле, кысказы-биле, шилилгелиг, диалогтарны медээ домактары-биле солуп, чүвелерниң овор-хевирин деңнеп, чугаалап билири.

-Номчуур номунуң титулдуг арынын, аннотациязын, эге база түңнел сөзүнге даяныры.

-Хереглээн номун алфавиттиг каталогтан тып, библиотекада бар номнарны ажыглап өөренири.

-Справочниктер, энциклопедиялар, уругларга хамаарышкан журналдарны ажыглап билири база кыска аннотацияларны сүмелээн номнарга тургузары.

- Номчаан материалында кол маадырларның мөзү-шынарларын кижиниң алдынар ужурлуг дүрүмнери-биле деңнээри.

3 класстарнын өөреникчилериниң чугаа чорудулгазының болгаш медээлер-биле ажылдаарының (метапредметтиг) хевирлеттинген турары:

-утка болгаш дыл-домааның талазы-биле чедингир сөзүглелди үн доктаашкыны, интонация болгаш номчулганын дүргенин барымдаалап шын, медреселдиг, аянынг номчууру;

-таныш эвес сөзүглелди номчуурунун дургени I-ги чартык чылда 2-ги класска 35-45 хире сос, II-ги чартык чылда 2-ги класска 55-60 хире сос, 3-ку класска 65-70 хире сос, 4-ку класска 1 минутада 75-90 хире сөс;

- чогаалдың адынга болгаш аңаа хамаарыштыр чураан чуруктарга даянып алгаш, чогаалдын кол утказын тодарадып билири;

- чогаалдың темазынга, кол утказынга, идеязынга хамаарышкан монологтарны (үзүндүлери, абзацтарны) дыңналдыр номчууру, доктаадып алыры;

- улуг эвес созуглелди ангы-ангы кезектерге чарып, кезек бурузунге ат чогаадыры; башкының дузазы-биле созуглелге план тургузары база созуглелге болгаш оон кезектеринге хамаарышкан айтырыгларны тургузуп билири;

- номчаан чуулунун утказын делгеренгей долу дамчыдары болгаш кыска-биле допчулап чугаалаары, справочниктер, энциклопедиялар болгаш уругларнын сеткуулдери-биле ажылдап билири;

- чогаалдын кол маадырларынын чугаазынын утказын, аянын, чуну кылып турарын барымдаалап, оларга унелел бээри;

Оореникчилере хевирлеттинген турар ужурлуг билиглер:

- номчаан чогаалынга хамарышкан бодунун узел-бодалын бодунун состери-биле аас болгаш бижимел хевирге дамчыдары;

- созуглелде чугула утка илередир состу ылгап билири, баштай иштинде номчааш, оон соонда аянынг ыткыр номчууру;

- чечен чогаалдарнын хевирлери-биле (жанрлар) практикти таныжылга; басня, оон онзагай талалары-биле таныжары;

- авторнун бодалын, кол маадырларнын овор-хевирин, хевир-дурзузун, аажы-чанын, оларнын чуну кылып турарын, амыдырал-чуртталгазын тодарадып билири;

- авторнун кол маадырларынга хамаарылгазын тодарадып, чугаалап билири;

- авторнун кол маадырларынга хамаарылгазын тодарадып, чугаалап билири;

- жанрларны деннеп тургаш, ылгап билири (тоол-басня, тоол-тоолчургу чугаа, тоол-чечен чугаа)

А) Ушкарып-башкаларынын (регулятивтиг).

Өөреникчилерге хевирлеттинген турары:

- өөренип турар эртемнин тема, бөлүк аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- башкының удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны кууседип өөренири;
- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш бодунуң, эштеринин ажилын үнелеп билиринге өөренири;

Өөреникчилерге хевирлеттинер аргалары:

- башкы-биле демниг ажилдажышкың үезинде чечен чогаалды өөренип шиңгээдип алырда чаа-чаа сорулгаларны салып билири;
- кылып турар ажилдарың ажил үезинде болгаш ажил соонда шын азы шын эвес кылып турарын боду сайгарып, шинчилеп билири;
- номчулга талазы-биле бодунуң ажилын планнап билири.

б) Эртемге сонуургалын ханыладыры-биле чоруттунган ажилдарның түңнелинде (познавательный)

Өөреникчилерге хевирлеттинген турары:

- өөредилге даалгаларын күүседип турар үеде херек ужурлуг медээлерни немелде номнар, статьялар болгаш энциклопедиялардан тып билири;
- бодунуң назы-харынга дүүштүр янзы-буру словарьларга, справочниктерга даянып билири;
- дылдың негелдерин күүседирде янзы-бүрү схемаларны, модельдерни, символ-демдектерни ажыглап билири;
- белен таблицаларны, схемаларны, сөзүглелдерни немээри;

Өөреникчилерге хевирлеттинер аргалары:

- Библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып, ажыглап билири;
- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медреселдиги-биле тургузуп билири;
- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып дамчыдып билири;
- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири;

В) Өөреникчилеринин бот-боттарының аразында харылзажырынга хамаарыштыр хевирлеттинген турар билиглери (коммуникативтиг):

- аас чугаага диалогту ажыглап билири;
- аңгы-аңгы бодалдарны өөренип, сайгарып билири болгаш чаңгыс аай түңнелге келиринге өөредир;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чаңчыгары;
- билдинмес чүвелеринге айтырыгларны салып билири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары;
- бөлүккө ажилдап өөренири; бодунун бодалындан аңгыда эжинин узел-бодалын база дыңнап, үнелеп билири; түңнел үндүрерде бодунуң бодалын тайылбырлап билири болгаш эш-өөрүнүн узел-бодалы- биле деңнештирип билири;

Өөреникчилернин харылзажырынга хамаарыштыр билиглеринин хевирлеттинери:

- коммуникативтиг сорулгаларны дыңнакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медээни, билигни чедирери;

-удур-дедир хыналда үезинде бот-боттарынга дузаны үезинде чедирип билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

- бөлүк-биле ажыл үезинде чогуур айтырыгларны салып билири.

3-ку класстын доозукчузунун билиинге негелделер

Эге ниити ооредилге черинин доозукчузу «Литературлуг номчулга» деп эртемни ооренген туннелинде:

1. бодунун моон сонгаар сайзыраарынга база оске эртемнерни чедишкенин шингээдип алырынга номчулганын ужур-дузазын медресе билген турар болгаш узуктел чок номчулга долгандыр турар хурээлелди, делегейни база бодун билип алырынга чучгула арга деп чуулду шингээдип алган турар ужурлуг;
2. чечен чогаалды буруну-биле унелеп хулээвишаан, номчаан чуулунге хамаарыштыр сеткил-сагыш хайнышкынныг харыыны берип, бодунун бодалын илередип, чугаалажып турар кижизинин бодалын хундулеп билир кылдыр ооренген турар;
3. Россиянын оске чоннарынын культура-тоогулуг байлаа база бугу кижиторелгетеннин улугерлери-биле, ол ышкаш тыва, орус классиктиг уруглар чогаалчыларнын чогаалдары-биле таныжар аргалыг болур. Чогаалдарнын дузазы-биле «эки», «багай», «чоптуг чорук», «шынчы чорук», «харыысалга», «алыс кузел», «човаачал», «дузааргак», «кээргээчел» деп этиктиг билиглерни угаап, сагыш-сеткил база мозу-будуш талазы-биле унелелдери хевирлеттениген турар ужурулуг;
4. амыдыралынга торел, ог-буле, кожа-хелбээ база эп-найыралдыг харылзааларнын чугулазын билип эгелээр болгаш «найырал», «бот-боттарын билчири», «бот-боттарынга дузалажыры», «хундулел», «ынакшыл», «торелзирек» болурунун дугайында билиглерни угаап бодаар аргалыг болур. Ол ышкаш бодунун уе чергежи база улуг кижилер-биле харылзаа тударынын негелделери болгаш аргалары-биле таныжып, бодунун болгаш чогаалдын маадырларынын ажыл-херектерин деннеп коор билиглери хевирлеттинер;
5. чечен чогаалды уран чуулдун онзагай хевири деп шингээдип, ону уран чуулдун оске хевирлери-биле деннеп ооренип алган турар;
- 6 ооредилге база эртем-нептеренгей литература-биле ажылдаар эге билиглерни алып болгаш практиктиг ажылынга херек медээни тып болгаш ажылдап билир кылдыр ооренип алган турар.

Чугаанын хевирлери болгаш номчукчу ажыл чорудулгазынга хамаарыштыр негелделер:

Эге школанын доозукчузунун ооренип алган турар ужурлуг чуулдери:

- номчулганын сорулгаларын билген турар (номчукчунун сонуургалын хандыраы-биле, номчуттунар дуржулгазын чедип алыры-биле, бодалдар болгаш барымдаалар, бадыткалдар болгаш оске медээлер тывары-биле);
- созуглелдин янзы-буру хевирлеринин утказын медреселдиг хулээп алыры (дынналдыр база иштинде номчуп тура, дыннап тура), оларнын тускай хевирлерин тодарадыры (чечен, эртем-нептеренгей, ооредилге, тайылбырлыг), чогаалдын кол бодалы болгаш маадырларын тодарадыры, чогаалдын утказынын аайы-биле айтырыгларга харыылаары, болуушкуннарнын дес-дараалаашкаан тодарадыры, дыннаан азы номчаан ооредилге, эртем-нептеренгей база чечен чогаал созуглелинге айтырыгларны салыры;

- чогаалдын созуглелинге азы берген темага даянып, бодунун бодалын улуг эвес хемчээлдиг монолог чугаа хевирлиг тургузары (тоожуушкун, тодарадып чугаалаары, угаап бодаары);
- чугаа этикединин дурумнерин сагып, янзы-буру ооредилге болгаш амыдыралдын байдалынга диалог чорудары, номчаан азы дыннаан чогаалын сайгарып турда, диалог чугаага киржири;
- сос-биле ажылдаары (состун хой уткалыын, дорт болгаш доора уткаларын тодарадыр, бодунун сос курлавырын байыдары);
- номчаан чуулунун утказын билип турар кылдыр темпилиг номчуур (дынналдыр, иштинде);
- хемчээли назы-хар, клазынга дугжуп турар кылдыр чогаалдарны медреселдиг болгаш аяанныг номчуур;
- номчаан чогаалынын мозу-шынар талазы-биле утказын тодарадып, маадырларнын аажы-чанынын алыс ужурун сайгарып, боду туннелдерни кылыр, маадырларнын ажыл-херектерин мозу-шынарнын унелелдери-биле дензигуурлээр;
- янзы-буру хевирнин созуглелдерин сайгарары-биле бодун аргаларны ажыглаар: чогаалдын кол бодалын тодарадыр болгаш чылдагаан харылзааларын тодарадыр; созуглелди кезектерге чарып, ат бээр; боду план тургузар; авторнун маадырга, болуп турар болуушкуннарга хамаарылгазын тодарадыры-биле ажыглаан уран аргаларын тывар(деннелге, диригжидилге, метафора);
- эртем-нептеренгей, ооредиглиг база чечен чогаал созуглелинин онзагайын барымдаалап, номчаан азы дыннаан чуулунун утказын дамчыдар; созуглелдин утказын катаптап чугаалаары (долу азы шилилгелиг);
- номчаан чуулун демниг сайгарар, созуглелге азы бодунун дуржулгазынга даянып, бодалын бадыткаар;
- чогаалдын адын азы допчун коргеш, номнун дугайында билип алыры, берген темага библиотекадан херек номну дууштур шилип тывар;
- берген улегерге даянып, чечен чогаалдын кыска аннотациязын тургузар (автору, ады, темазы, номчууру-биле сумелер);
- алфавиттиг каталогту база назы-харынга дуушкен словарьлар болгаш тайылбыр литератураны боду ажыглаар.

Календарь—тематиктиг планнаашкын

литературлуг номчулга

№	Кичээлдин темазы	Шагы	Хуну	
			план	факт
1	Моорей «Угаанныглар, сагынгырлар». Е. Танова. Тыва черге йорээл.	1	07.09	
2	Тывызыктар Улегер домактар Оюн үдээн чугаалар.Салаалар-биле ойнаар оюннар.Узун-тыныш.	1	14.09	
3	С.Сүрүң-оол. Аккырмаа биле ийи.	1	21.09	
4	Н.Носов. Бодалга бодааным Е.Танова. Ийи 2	1	28.09	
5	О. Саган-оол Куску аргага	1	05.10	
6	Э Кечил-оол. Кайгамчыктыг картошкам.Ч.Ондар. Кыштын тыныжы. Ю. Кюнзегеш. Шартылаа биле кымыскаяк. Ажыл.	1	12.10	
7	О. Сувакпит. Арзылаң биле Пар. Салааларым.	1	19.10	
8	К-Э. Кудажы Мыйыт. С.Сүрүң-оол. Ууттунмас тоорук.	1	26.10	
9	М.Пришвин. Алдын шынаа.С.Комбу. Чогум чүл ол уруглар?	1	09.11	
10	С.Сүрүң-оол Хек. Г.Скребицкий. Кушкаштарның медээзи.	1	16.11	
11	Б.Ховенмей. Кыш.М.Кенин-Лопсан. Кыштын шүлүкчүзү. А.Пушкин. Кыш.М.Кенин-Лопсан. Харжыгаш	1	23.11	

12	Л.Толстой. Ак кодан. Л Чадамба Соок-Ирей.	1	30.11	
13	М.Кенин-Лопсан. Оскүс аңгыр. Ч.Кара-Күске. Хүрээлелди камгалаңар!	1	07.12	
14	О. Сувакпит. Эмнеп алган.	1	14.12	
15	С.Пюрбю. Сагынгыр күске. С.Маршак. Угаанныг күскежик. С.Пюрбю. Кажар диинц.	1	21.12	
16	С.Пюрбю. Оптуг Чыккылаа. Т.Кызыл-оол. Бодаган.	1	28.12	
17	Т.Кызыл-оол. Багай чаңчыл. Э.Кечил-оол «Шолалатканым»	1	11.01	
18	А.Барто «Ийи алышкы»	1	18.01	
19	Б.Ховенмей «Ием холу» С.Тока «Ававыс чокта»	1	25.01	
20	Э.Кечил-оол «Ава созун дыннавака»	1	01.02	
21	О. Сагаан-оол «Онза уе»Л.Чадамба «Часкы тарылга»	1	08.02	
22	Чыраа кулун.Тыва улустун толугу Хам Бору биле Шинчээчи Бору. Тыва улустун толугу Хараган бажында дук. Тыва улустун толугу	1	15.02	
23	К.Ондар «Мени таныыр» С.Комбу «Сайдаяк»	1	22.02	
24	О.Саган-оол «Оол биле кушкаш» О.Саган-оол «Элик оглу»	1	29.02	

25	Тоогу чугаа. Дуза дилээн адыг Тоолчургу чугаа «Аскыр Дагаа чуге дан бажында алгырар апарганыл?» Тоолчургу чугаа «Дээлдиген уну»	1	07.03	
26	Ч.Кара-Куске «Чылгылаар мен» Ч. Кара-Куске «Чунгу»	1	14.03	
27	А.Шоюн «Таныжылга» С.Сурун-оол «Шериг-оолдун олчазы»	1	21.03	
28	Ч.Кара-Куске «Алышкылар». И.Крылов «Чаан болгаш Моська»	1	04.04	
29	Л.Толстой «Ошку биле Бору»	1	11.04	
30	Кхмер тоол. Ыят чок крокодил Кыргыс улустун тоолу. Ийи элчиген	1	18.04	
31	К-Э.Кудажы «Танды кежии» М.Кенин-Лопсан «Мунгашталган балыктар» Е.Танова «Артыш»	1	25.04	
32	Л.Чадамба «Каас уе»	1	02.05	
33	С.Сурун-оол «Чодураа»	1	16.05	
34	С.Сарыг-оол «Чайлагга»	1	23.05	